

KISS ISTVÁN JERUZSÁLEMI UTAZÁSA.

Kevesen írtak a XVIII. század végén oly szép, izes magyarsággal, mint P. Kiss István, neve ma mégsem jelent semmit: ismeretlen még a tudományos életben is. Írói sorsa a legmostohább: nem elfelejtés volt az osztályrésze, meg sem ismerték. Egyetlen munkája 1766—68-ban megtett szentföldi útjának leírása, a legszebb magyar útleírások egyike, soha nem jelent meg. 1913-ban hívták fel rá először a figyelmet egy rövid ismertetés keretében (Sebes Gyula: *Szentföldi magyar utazás a XVIII. században*. Földrajzi Közlemények, 41. kötet. 120—127. l.), a kéziratot őrző gyöngyösi ferencrendi kolostor tagjain kívül még akkor is alig figyelt fel valaki rá. Magunk 1942 nyarán, amidőn első alkalommal kutattunk az értékes gyöngyösi ferencrendi könyvtárban, ismertük fel jelentőségét.

Az 508 lapból álló, negyedréte alakú, bőrkötésű, szép, kódexírással, négy különböző betűtípussal nem is annyira írt, mint inkább rajzolt kézirat már külsejével is magára vonja a figyelmet. Az egyes lapok betűtükrét körülvevő keretek még változatosabbak, még többfélék, mint a betűtípusok. A legszebb XVIII. századi kéziratok közé tartozó mű külső értékeit is felülmúlja azonban annak belső értéke. Történész és irodalomtörténész, stíluselméleti és nyelvész, vallástörténész és etnográfus egyaránt érdekes anyagot talál benne.

P. Kiss István életéről nem sokat sikerült felkutatnunk. Az útleírásban elmondottakon kívül szinte csak működésének egyes állomásait állapíthattuk meg az egykorú ferencrendi sematizmusokból. Eskolai tanulmányait a pesti piaristáknál elvégezve, 18 éves korában testvérével együtt belép a ferencrendbe. Szécsényben lesz novicius, pappá 1757-ben szentelik. Majd — 1798-ban bekövetkezett haláláig — Gyöngyös, Jászárokszállás, Kecskemét, Szécsény, Jászberény, Léva, Fülek, Eger, Szeged és Nagyszöllös ferences zárdáiban működik, legtovább Kecskeméten, Szegeden és Jászberényben. Mindegyik helyen több ízben is. Majdnem mindenütt ő az ünnepi hitszónok, a keresztút vezetője s az egyes ferences vallásos társulatok irányítója. 1772-ben Kecskeméten iskolafelügyelő.

Az elmúlt századok embereinek egyik legerősebb mozgatóereje: a vágy látni az Isten által kiválasztott szent helyeket, készíteni két alkalommal is útra, messi idegenbe. Először, az 1750-iki szentérvben, Rómába utazik, 1766-ban pedig Jeruzsálembé. A szentföldi zarándokok közül már előtte is leírták néhányan útjukat, övé azonban az első magyar nyelvű szentföldi útleírás. Utazása közben állandóan készített jegyzetei alapján eredetileg ő is latinul írta meg művét (melyet ma már nem is ismerünk), azt azonban utóbb, hogy a magyar nép körében jobban elterjedhessen, lefordította magyarra.

Művével használni akart a magyarságnak, — mint maga is többször hangsúlyozza, — de honfitársainak nemesak tudását, ismereteit akarta növelni, hanem javítani is akart a korabeli magyarság sok általa helytelennek tartott szokásán. „Imitt-amott írásom közibe bé-zártam olyanokat, mellyekkel egy kis lelki halászatot-is tehessek a' világnak tágas tengrében.” (479—480. l.) „Ugyan ez a' nyomós és hasznos-ok indított arra, hogy a' mit először

deák nyelven irtam, utazásom felől ki-bocsátottam, azokat magyar haza nyelven-is írásba foglallyam, hogy leg-alább a' csendessen bal-ítélet-nélkül olvasóknak, vagy a' könyvet olvasni halgatóknak lelki javokra s hasznokra lehessenek és őket is a' szent helyeknek távul-való tiszteletére fel-ébredzhessem. Mi némellykor sokat használnak ilyen kicsin és együgyüen írott könyvek is az olvasóknak. És bár olyan heves buzgósággal olvastatnék minden jó-könyv, a' minémü sz. szándékból irattattak." (481. l.)

Hogy olvasóközönségre számít, mutatják még a gyakori megszólítások is a "Kegyes Olvasóhoz", melyekkel nagyrészt hitelt igyekeznek szavainak biztosítani. „Édes jó atyámfia, kegyes olvasó hitelt adgyál beszédemnek mert ugy vagyon, a' mint irom." (171. l.) „Oh... Kegyes Olvasó! bizony-ugy tapasztalnád, a' mint irom!" (V. ö. 401 l. is.) Állításainak feltétlen igazságába vetett hite és nem művének irodalmi értékelése ad súlyt szavainak, az tudatosítja benne, hogy munkája nem hiába való: „Ha az én írástomat meg-gyalázzátok, nekem az ilyen mérges itélettel, mardosó beszéddel semmi kárt nem hoztok; hanem magatok fejére az Istennek jövendő büntetését ezzel szaporítottátok, haragját sokasítottátok". (473. l.)

P. Kiss István maga nem mondja meg, mikor írta művét, a szövegből azonban majdnem teljes pontossággal kikövetkeztethetjük az időpontot. Kétszer támadja ugyanis a jakobinusokat. „Én-is méltatlan író, kérlek az Ur Jézus vére hullásáért, ne vedd többé drága lelkedet ördög prédájára, az tündérvilágnak szerentsétlen vak kotzkájára. Ne vigyázz Te másra, se az Jakobinusok klubjaira, se Kálvinus pikárdiai hit-faragóira, se a' szakszóniai korlát ugró ujdón új Kálvangelistára (Luther), sem az Istent nem imádó atheistákra, mert Te katolikus személy vagy..." — írja egyik alkalommal. (388. l. v. ö. 415. l.)

Jakobinusokról s azok klubjairól 1789 vége előtt nem írhattak Magyarországon. 1789 májusában alapítják meg csak ugyanis a bretagnei képviselők Versaillesben a club bretont s ezt a klubot kezdik utóbb, miután a francia nemzetgyűlés Párisba költözése után a klub is Párisban, a St.-Honoré-utcában lévő Szent Jakab domonkos kolostorban kezd ülésezni, „jakobinusok klubja"-nak nevezni. A hamar nagy jelentőségre szert tevő klub különösen az 1792—94. években játszik nagy szerepet a francia forradalomban. Az 1795.-i felkelést a konvent már leveri s szervezetét feloszlatja, azonban titokban még egészen a század végéig működik s bár korábbi jelentőségét már nem nyeri vissza, eszméi tovább élnek és terjednek Magyarországon is. A jakobinusok terjedő eszméjével is szembe száll P. Kiss István s így művét 1790—1795 körül írhatta.

Ezen időpont mellett szól kézírata szövegének egy másik helye is. Útja során a Nagyboldogasszony napján Alexandriában hallgatott szentmiséről írva, azt mondja: „... valóban halmozva, tele volt az Ur Istennek Szent Háza, minnyájan térden-állva, mint a meg-testesült angyalok imádkoztak, énekeltek: nem olyan kanászossan, mint itt alsó Magyar országba..." (195. l.) Ott azonban csak Szegeden működött és pedig az 1784—1791., és az 1792—1795. években. A férfi kor delén, 33 éves korban megtett út naplója, mai szövegében így mintegy csak negyedszázaddal később, közvetlenül a szerző halála előtt néhány évvel készült el. S hogy munkáját az 1792 utáni szegedi tartózkodása során írta, azt mutatja az, hogy P. Kiss említést tesz egy alkalommal II. Lipót s utódjának, az 1792-ben megkoronázott I. Ferencnek a koronázásáról (v. ö. 301. l.).

Útjának főbb állomásai a Szentföldig: Kecskemét, Gyöngyös, Nyitra, Galgóc, Pozsony, Bécs, Grác, Laibach, Trieszt, Velence, Zánté, Alexandria, Ptolemaia és Jaffa. Pénze nem volt, rendjének előírása szerint nem is vihett magával. Ninesen sok útipoggyásza sem. Egy breviárium, egy imakönyv, 8 térkép, egy pár zsebkendő és egy téntás kalamáris mindaz, amit magával vitt. Nines sok papirosa sem úti jegyzetei számára. Kétszer is panaszkodik miatta, Bécs és Palesztina leírásánál. „Nem bátorzkodtam ezen tsászári 's ki-

rályi jeles nagy városról rövid iráskámban valami ditséretet bé-iktatni, mert arra elégtelen író tollam, erőtlen tehetőségem, nem is nyújtódzik annyira papírosom, erre is alig tehettem szert..." — írja június 25-én. (64. l. v. ö. 240. l.)

Nem Baedekkert akart készíteni A szentföldi kegyhelyek kivételével soha nem törekedik arra, hogy pontosan, részletesen leírja a bejárt helyeket. „Utás”, „peregrinus” és nem történész, nem historikus, — hangsúlyozza többször is, így mindjárt Pozsony leírásánál. „Mélto volna — jegyzi fel július 22-én — hogy itt ezen nemes magyar aranyalmát, Pozsony várát és jeles pompás városát irásommal magasztalám, de mivel az országnak gyöngye, félek, hogy a gyöngy-házat rövid irásommal béka tekenővé ne változtassam. Ugy-is tudva vagyok annak mind nagysága, mind gazdagsága, mind pedig a többi magyar-országi városok között leg-nemesebb méltósága... Én utnak erodek, Bétsnek sietek, mert nem historikus, hanem peregrinus utazó vagyok.” (59. l.)

A városokról s helyekről, hol megfordult, részben olvasmányai, részben pedig közvetlen tapasztalatai alapján számol be.

Naiv érdeklődéssel fordul minden felé. Naplójában megelevenedik a táj meg a föld népe. Érdeklí minden, de a hallottakat helyes kritikával mérlegeli s sok olyat is észrevesz, amire nem figyelmezteti senki. Így pl. igen találóan jegyzi meg az olaszokról, — a velencei ferencesek egyszerű ebédjéről szólva — hogy „ők azt tarttyák nagy légyen inkább az szabadság, mint az jó lakás (jóllakás) szabadság nélkül”. (128—129. l.) Leírásai nemesek érdekesek, de sokszor szinte páratlanok az egykorú magyar irodalomban.

Útjáról, élményeiről, benyomásairól napló formájában számol be, egészen a Szentföld eléréséig. „Fel-jegyzi naprul-napra tellyes utazását értelmes s folyamottyan folyó magyarsággal.” (2. l.) A szentföldi kegyhelyek leírása során megváltozik előadásmódja, mondanivalóit most már tárgy szerin csoportosítja, függetlenül attól, hogy mikor járt a leírt helyen. Előterbe lép a tárgy, a szent hely, amiről ír, a saját személye háttérbe szorul, bár a tárgytól független; önálló megjegyzések, magyarországi visszaemlékezések e résznél is igen gyakoriak.

Palesztina eléréséig a Szent Írásból és az egyházatyáktól vett idézetektől eltekintve csak egyszer utal forrására, amidön a helyes szentmisémondással kapcsolatban az alig egy emberöltővel korábban élt híres velencei egyházjogászra, Gaetano Meratira hivatkozik. Más forrást nem említ s — Velence leírásától eltekintve — a Szentföldig valószínű, hogy nem is használt.

A legrészletesebb Szentfölddel foglalkozó mű akkor Franciscus Quaresmius hatalmas kétkötetes műve (Elucidatio Terrae Sanctae, historica, theologica, moralis. I—II. Antverpiae, 1693. 923, 1014. l.) volt. Ezt P. Kiss István ismerte is. A szeptember 5-i naplójában maga írja: „Délég Quaresimust (I) olvasgattam, ki a palesztinai földet hosszasan írásban foglallya. Ennél senki igazabban még-nem-irt a szent földi helyekről...” (243. l.). Érdekes azonban, hogy leírásai során mégis csak egyszer követi őt szorosabban s éppen akkor, amikor egyáltalában nem hivatkozik rá: Joppe (Jaffa) leírásánál, ahol egyes bekezdéseket szinte szó szerint Quaresmius munkájából vett át (v. ö. 250. s köv. l. — Quaresmius l. m. II. 4—6. l.). Ezzel szemben a jeruzsálemi Kálvária hegy leírásánál, bár azt írja „Én ugy irom, a mint az jerusálemi Quaresmius nevü authorban olvastam, sőt másutt is” (393. l.), nem őt követi, hanem Konrád Hietlinget, akinek a műve (Peregrinus affectuose per Terram Sanctam et Jerusalem I—II. Graecii, 1713. 343, 270. l.) volt a Szentföld leírása során a főforrás. E műről azonban P. Kiss munkája során soha nem tesz említést. Hietling szoros, olykor szinte szó szerinti követésén nem változtat az, hogy az átvett részeket sokszor megszakítja egy-egy személyes élmény, önálló megjegyzés.

S ha olykor Joppe leírásán kívül is hasonlít P. Kiss leírása Quaresmiusára, annak csak az az oka, hogy Hietling igen sokszor csak Quaresmiust kivonatolta. Legtöbbször Hietling a forrás akkor is, amidön „hiteles szent

atyák" (334. l.), „hiteles könyvek" (336. l.), vagy „az böltsésséggel fénylő, sz. Jeltel virágzó atyáknak feljegyzett írásai" (277. l.) a megjelölt forrás.

Hogy szerzőnk ismerte Hietling művét, azt már Sebes Gyula is tudta, de ő csak azt vette észre, hogy P. Kiss István kéziratosa művét Hietling munkájából vett (kitépett!) hét képpel, ill. térképpel illusztrálta; valósággal kauszál, forrásául ő Quaresmius művét tartotta. Pedig Hietling művéből ismeri meg P. Kiss azon írókat is, akiket a Szentföld leírása során idéz, és pedig anélkül, hogy műveket elolvasta volna. Így pl. Jeruzsálem leírásánál Josephus Flaviust, majd pedig Szűz Mária halálának leírásakor Melito szárdi püspököt, a II. században élt nagytekintélyű görög egyházi író, Szent Vestitor nevezetű Szent Kozmát, Areopagita Dionysios athéni püspököt, Szent Pál tanítványát, és a magyar Temesvári Pelbártot. Utóbbiak említésckor a Hietlingtől átvettettek részben helytelenül fordítja. S nincs tudatában annak, hogy az általa — Hietling alapján — említett Pomerius nem más, mint Temesvári Pelbárt, a XV. század végén élt híres magyar ferenczrendi hitszónok, akinek művei századokon át külföldön talán még ismertebbek és kedveltebbek voltak mint idehaza. (277—78., 330. l. — Hietling: i. m. II. 6, 41. l.) Quaresmius is idézi e helyzél kapcsolatban Temesvári Pelbártot, és pedig annak Szűz Máriáról szóló híres könyvét, a Stelláriumot, amelyre máskor is hivatkozik. Quaresmius azonban csak Hietlingnek volt a forrása, de P. Kissnek nem! (Quaresmius i. m. II. 320. l.)

Az alábbiakban szemelvényeket adunk az útleírásból. Olyan részleteket emelünk ki, ahol a jámbor ferencz látása különösen kiténik egyéni színességével, stílusa meg eleven realizmusával.

A közlésnél betű szerinti hűségre törekedtünk, de a névelő írását, mely *a'* és *d'* között ingadozik — utóbbi a gyakoribb — *a'*-ra egyszerűsítettük.

JERUSALEMI / UTAZÁSA / Pater / KISS ISTVÁNNAK /

Szerafikus Szent Ferentz / Atyánk Szerzetében, a' /
Magyar Országí Üdvözl-/tönek Provincia-béli
Pre-/dikátornak.

Juniusnak 22. Napján.

Béhajtottunk Posony királyi városba. Eppen jelen vala Felséges Mária Therésia apostoli királyné asszonyunk.

Mi bé-állottunk a' tisztelendő Páter Szent Ferentz atyánk fiainak kastromába, mellyben meg is mutatták, hogy igaz fiai a' Sz. Patriárkának, nével ugy (58) láttak bennünket mint édes atyafiak. Én is meg-látogatással fel-tiszteltem tekintetes consiliárius urat Gosztonyi Jósefet, Páter Bolla Kázmérral magyar consiliáriusok concionátorával, örvendetes köszönetet vivén Gyöngyösről szerelmes tekintetes párijától Kada Annától és uri magzatitól, nem különben tekintetes Almási uri háztól...

Juniusnak 23. Napján.

Melley napon Szent Iván köteles böjtye tartatott az igaz engedelmes Romai Kathólikus keresztényeknél. Én ezen Nemes Királyi Városból (az Isténi Szent Szolgálatot elvégezvén) szinte reggeli 7 órakor, abban az órában, mellyben Felséges Koronás Király Asszonyunk, Királyi Fényes Udvarával megindula; mi is utat vészünk, a Duna partjára állunk vala: De először a Felséges Királyi hintók beállottak a többi pompás hintókkal együtt; és szerencsésen által repültek a Dunának járó hidgyán. Viszanozta utyát a repülő híd és mi a több utasokkal bé állottunk az járó hídban szerencsésen-által vittünk az Ur Isten szerelméért, és az egyenes csinált királyi-uton minden zökkenés nélkül Béts.felé (60) nem ballagtunk; hanem futva ugy vágattunk, hogy déledött Fisszemény mező-Városban meg-állapodtunk, Ferentz nevezetű Vendég-fogadósnál; ki mind-ketten Törvényes párijával együtt; mint páros

galambok csak nem epe-nélkül lévén szives szelidséggel és felebaráti Szeretettel, nem tsak szállást adtak, hanem az irgalmas Istennek Szeretetéért, mint szükölködő; és pénztelen Sz.: Ferentz Fiait ebédvel, és jó kedveskedésekkel vendégelték, sőt utiköltséggel is kínáltak, de semmi-képpen azt el-nem-vettem az Engedelmes Romai Level, és Regulám tilalma-szerént. Meg-háláván a szeretetet meg-alázott szívvel; szent könyörgésimben őket bé-zárni magamat híven köteleztem.

Meg-ujítottuk nyugodalommal az lovakat és innét egy-huzommal Béts Városa kapui előtt termettünk szinte 5. óraker. Bé-is mentünk volna a' belső vár kapuján, de olly-sűrű zápor omlott a' felyhőkből éppen a' város-fölött, hogy az lovak, szügyig, és fellyebb állottak az nagy robajjal ki-folyó esső-víz folyásában. Ennek meg-szünete után, meg-visedték, fel-dúlták kocsinkat, és egyebet semminél nem-láttak, engedelmet adának (61) a' bé menetelre. Mi-téhát törvényünk szerént a' tisztelendő páter franciskánusokhoz a' Szent Hierónymus klastromába bé szállottunk; ahol mind a' előljáró páter gvárdián, mind a' többi szerzetes személyek nem szivességet, hanem kész szivvel-való igaz hivséget mutattak, és ajánlottak. Itt mulatván leg-először-is, a' könyv-tartók, és árosokhoz járultunk, az lévai klastrom szükségére száz forint ára jeles könyveket: ugy mint az 4. Sz. Doktorok, és több Sz. Atyák munkáit válogatni, 's igaz áron meg-szerezni...

(64) Ugyan tsak Bétsben mulattam juniusnak az 26. 27. 28. és 29.-dik napjain is. Szüntelen a' nagy klastromban az isteni szolgálatokban folytattam kellemetes üdeimet. Ezen kalastromnak hozsásága 178 lépésekre terjed, szélesége tsak 60-nat mutat. Nem-bátorkodtam ezen tsászári 's királyi jeles nagy városról rövid íráskámban valami ditséretet bé-iktatni, mert arra elégtelen író tollam, erőtlen tehetőségem; nem is nyujtodzik annyira papirosom, erre is alig tehettem szert. Ám számtalanok, kik ezt írásokkal, leleményes módi, meg-módimos figurás elme szüleményes szókkal, beszédekkel tsak nem az harmadik édig magasztallják. Tsak az-is elegendő most tölem, hogy az magyar gárdisták királyi személyeket őriző gavallérok Béts városának olly ékességi, mint anyi magyar angyalok, vagy khinai tollakkal tündöklő aranyos pávák röp-dömnének a tágas utzákon, a népes piartzokon. Nints a' ki nyomok után-is nem szemeskedne, reájok és utánnok nem-tekéntene. Ha paripákon hánytátyák kartsu testeket égi vitézeknek láttatnak lenni.

(65) A' Szent István temploma és annak sugáros tornya annyira magasztallya a' nemes várast, hogy a' felyhők közli a' több magassan fel-emelt nagy-kevély tornyokat, templomokat, hat, hét, nyoltz rétü uri-palotákat. Az utzak éjel 's nappal tellyesek szebbnél szebb hintókkal, fel 's alá sétáló urakkal polgárokkal, kalmárokkal, lakosokkal, jövevény utasokkal, zsidókkal: egy-szóval többen két-száz ezer embereknél magyar országú hizott marháknak kövérivel, több ezer meg ezer ürüjivel töltik gyomrokat, tobákjával tömők orrokat, kenyerével táplálják magokat. Abban leg-inkább épültem, hogy nagy benne az irgalom, mivel sehol, rongyos, tzudar koldusokat elől nem találtam; ám olly vigyázat alatt vannak, hogy bokáig érő torkos köntösükbe bé-födöz-tetnek; gazdag ispitályokba zárják bé öreg és meg-aggott életeknek pályafutását, végső napjait. Némely templomi földi menyországnak mutogatták magokat. A' zsbvásáros piartzain kevés költséggel, tisztas öltözettel befödöz-heti magát a' szükölködő és czandra-helyet fám posztó palástal takarhattya bágyatt tetemít és ugy szólván tsak a' madarak tejét fel-nem-találhattya a' szemes vásárló benne. De jobban tudgyák ezeket, kik benne huzomos üdöket töltöttek, én tsak mint jövevény és szarándok meg-villámoltam ezen nemes tsászári városban, Európának paradicsomába...

Gréts Stájer Országba.

Méltó ezen nemes várast ditséret alá venni, mivel már tovább vagyok édes hazámtól. Valóban meg is érdemli, nem tsak é' rövid írásban foglalt ditsőséges emlékezetet, hanem Tulliusnak író tollát. Ám az kies térség, mely-

nek kezdetén vagyon építve, vonogattya az uton járó jövevényeket az érzékenyes örömrre. Az alatta folyton folyó patakoknak hangos tsörgési örvendeztetik az idegeneknek füleit. Az Mura vizének folyása sok ezer hasznot önt mind az utasoknak, mind a környéken álló városoknak (74), leg-főképen Grétnék, és az ő lakosinak. Bővelkedik ezen folyó friskövi halatskákkal, sok rendbéli mesterséges malmokkal, az ő partjain szebnél szebb zöldellő kertek tellesek virágzó, és gyümölt termő-fákkal. A várost különösen ékesíti, és díszesé teszi a magassan álló kösziklás hegy, mellynek oldalai gyönyörködnek terépé (1), és sűrű zöld fákkal: Tetején az erős bástyákkal, izmos, és temérdek dupla kő-falaikkal, erős fel-vonó lántos kapui a várnak, bent a tiszt uraknak, és fegyveres vitézeknek felvont palotái, ugró kut forrasi, ki szögeztetett vastag ágyui.

Az alsó város környös-körül vagyon véve egészlen erős kő falakkal. Az uttzák mindenütt szép tágassággal mutogattják az felemelt fejér négy, öt rétü palotájukat, az ablakok előtt újabb, meg-újabb leleményü figurákkal a vas rostélyok. Majd minden ház falain jeles íráok, a szenteknek üveg-alatt tartatott képei, dupla lámpások éjjel égvén, és világoskodván előttök. A piartzai négysegletü tágassággal fogadgyák a pompás hintókat, a kontyos és bokrétás lovakat, az módi öltözötökben sétáló uri személyeket. A tanuló ifjaknak számlja felül haladgya a fél ezeret. A fegyveres vitézek gyönyörködve sétálnak az utzákon. (75) A mester-emberek tzimerei frisk elme-szülemény figurákkal mutogattják, hol 's mi mesterséggel, keresik élelmeket a városnak szorgalmatos polgárjai. A népes piartzon minden alaton áron találtatik, leginkább a friss erdei vadak, 's madarak. A kenyérnek, s bornak semmi szükségé. A fel-emelt magos tornyok, és roppant templomok, szerzetesi klastromok ugyan mozgatják, s emelgetik az utasok szeméit az reájok nézésre. Az érdeemes város lakosainak szép erköltsei, viseleti, emberségi, társalkodási, békeséges maradási ugyan tartóztattják az utasokat a meg-maradásra. Mi-is tovább maradnánk de hosszú az utunk, el kell mennünk, nints mit tennünk, mert királyi delizsántzon vagyunk, a bak meg-vagyon terhelve, a lovak márkivezetve.

Bé-fogák az erős stájer lovakat, és utnak eredtünk. Meg-fujván a posta legények az ugrós stájer nótát, sebes nyargalva el-hagyánk ez országnak egy arany almáját, épen 12 órai harangozás után. Bé-szaladtunk a szomszéd Postára Ern-hauzen Városba, melly noha nem nagy, de emberiséggel tellyes minden lakosa. Ékes az ő Temploma, jó szívü a Plébánus Ura, s lelki Pásztor, gazdálkodó a Vendégfogadása a hol jó Vatsoránk vala: itt. Mint egy 10. óráig mulatván az jó Stájerek között, az-után folytattuk utunkat, de alig haladtuk el a Várost, és imé! tizenegy óra előtt szörnyü égi-háboru szélvészsel együtt, a csattogások között a menykövek hullása, a zápornak sebes omlása rettentett bennünket: de bé vonván az hintónak ablakjait szent könyörgésekkel gyámoltottuk Postai utunkat: azonban tsak hamar elszunnyadván a vatsag-vatsorától az Conductorunk az külső elő-ülésben; hihető többet öntött a garatra: vettem is észre hogy nem utállya a Nőé plántálása gyümöltésének nedvességét, ugyan ez ásttatá-meg-ötet, azért a Koeci cleirül le-fordula, és csak az lába ujjain keresztül méne a terhes Delizsántz. A Szent Nevelkek felkiáltása után meg-állapodtunk. A sérelmes lábü bé-üle közébünk, és viratig az hegyek oldalain esendessebben ballagtunk...

Juliusnak 7. Napján.

Nagyobb részét az reggeli szent solozsmáknak el-is végzettem és szinte a napnak fényes sugáros fel-éerkenésekor épen ott-termettem, a melly helyre parantsolta az velentzei olasz. Szintén már akkor fel-is amelték a vas-matskát, a vitorlákat terjesztgették, bostájtatták. Meg-látván engem, hogy a tenger partján állok és hogy öszve tett kezekkel esodezem előttök, hogy az Ur Isten szerelméjért adnának engedelmet a esajkájokb-an-való bé-menetelre kiknek szivek meg-puhula, fülok meg-nyila szép-kérésemre és bé ugratának a gallyáts-

kába. A kremziri könyvekkel kereskedők tovább nyújtóztatva a Fekete Sasnak árnyékos szárnyai alatt maradának. Minek előtte a' tágas tengeren utnak indulyak méltó e' városról emlékezetet tenni, Tehát rövideden író tollam alá vészem.

Triest Városának Le-írása.

Triest városa magyarul, olaszulis így nevezetik, deákul pedig Tergestum. Ezen nemes város Isztria országnak leg-főbb anya városa, a' velentzei tengernek északi partján igen kies helyen telepített, (97) Felséges Mária Therésia királyné asszonyunknak uradalmi birtokában. Három néki a' ki-kötő ré[v]-partya, a' kisebb csajkákknak kettő a' portétzaja, kő falakkal bé-foglalva, hogy a' tengernek haragos habjai, sem a' csajkákat vagy hajókat, sem az hajókat a' tenger örvényében ne-meritenék. A' nagy vitorlás gallyákat még-most nem-igen bátorságos helyre fogadgya, de erősen készül: nem-is könnyen lézen mássa olly kikötő helynek és lázárétumnak a' velentzei tengeren, és annak partjain ha tökéletes készítését el-éri. Ide egész Európából bé szálhatnak és ki köthetnek a' kereskedő gallyák.

Az tenger szélein mindenkor annyi a' sok nép, hogy toladokás nélkül nehéz a' menetel. Az idegeneknek fölötte ártalmosak a' tenger vizeinek szagos, és bűdös párolgási, hogy a' gyengébb gyomruak purgázió-nélkül-is hánytatást szenvednek, fő fájdalmat érzének. Jól-meg-visgálván a' várost láttam az hegy oldalában az roppant-vastag bástyákkal keritetet várát, melybe a' püspöki residentzia az káptalanbéli pap-uraknak fel-emelt fényes épületivel nem kevésé ditsüitk a' kultsok várát. Ugyan az vár elein vannak a' tisztelendő páter jésuitáknak tisztességes lakó helyei, (98) pompás templomjok, tágas kollégiumjok az iskolákkal, és számos deákokkal együtt. A' katholika részről vannak az alsó városba a' tisztelendő páter minoriták, páter kapuczinusok és az irgalmasságrul-nevezetett szerzetes fráterek. Minnyájoknak ékes temploma, fel-vont tornya. A' görög részről az unitusoknak, és a' nem uniáltaknak templomjai tornyokkal együtt. Nem tsuda, mert sok itt a' görög-nemzetbéli kereskedő. Az plébániai templom mind a' krányitzoknak, mind az németeknek, különösen pedig az olaszoknak is.

Merő-gyönyörködtető uri sétálás vagyon, esendes üdőben a tenger szélein, látván a' sok gallyákat, csajkákat ki és bé-sebessen repülni a' városnak kikötő rév-helyeire. Távol ugy láttatnak az nagy bastimentum nevezetű 23. vitorláju gallyák mint annyi roppant-tornyos templomok. Jönnek ide Európának majd-minden részeiről a' kereskedésre; ide hoznak, és innét hordanak külöm-külömb-féle partékákat. Jelen-létemben egy nagy gallya veté-le vas-matskáját, teles-tele lévén Tekenős békákkal. A' másik pedig hollandiai stok-fissal, vagy töke halakkal és így ezek látásával el-mulattya magát az henyé szem-füles ember. (99) leg-inkább tele észénnyel, mint-hogy egy-mást éri a' kávék ház, és az mulatozó filegória, az játékos bótok.

Magyar országból ide szálittyák a' támétalan sok buzát, vasat, drótot, dohányt, mézet, rezet, bort, pálinkát, és több afélit, ki tudná mind sommában foglalni. A' város fölötte nagyul, és cifrán épül, leg-fő-képpen Therésia városa, melynek gyönyörű egyenlő tágas utzái, három nagy rétü palotás házai, kinek-kinek vas rostélyos ablakai, ki-függesztett lámpásokkal. Ditséretes benne, hogy levegő ege nem egésségtelen; ugyan azért bővelkedik fa-olajjal, jó fekete istriai-borral, külöm-külömb-féle gyümölsőkkel, tzitronnal, pamarántsal, és egyéb föld termékenységgével. Itt készítetnek az fain rosólisok, sirupposok.

A' nemes városnak lakosi töbnyire három szakaszban, háromféle nyelven szöllönak: ugy mint istria krányitzok, németek és olaszok. Görög kereskedők-is számosan vannak; töbnyire egy a' másikatól a' nyelvet meg-tanullya. Vettem észre, hogy tökéletesek az katholikusok, mert vasárnap a' templomok látogatásiban töltötték idejeiket: és az Oltári nagy Sácramentum-elött (100) seregesen ájtatoskodtak. Vasárnapokon nem-igen szokták itt a' városi polgárok a' gálás, káfék, bálos házakat gazdagítani, ugyan azért a' piartza bőves

mindenekkel. Drága, de nem nyalka az öltözetek. Az Isten házába még az nagy urak is nem szekereken vonatták magokat, hanem gyalognak a' Kristus Jéussal, ki minden esztendőben Názárethből, Jerusálembé négyezer utazott az ő Szent Annjával, és S. Jóseffel, de nem hintón, hanem mindenkor gyalog, noha 24. magyar mért-földnyire vagyon a' Sz. Várástól. Már itt hagyják Triest városa Istriának fényes egy tsillaga a' tenger partján és majd bé ugrok Grándi Baptiszta Jánosnak három vitorláju csajkájába, hogy az Urnak nevében a' széles, hosszas, habos, haragos tengerben, 's annak néves hátán folytassam utamat.

A' tenger utazásnak kezdete.

Mihelcst bé-ugrottam a' gálátskába, azonnal térdeimre ereszkedtem, artzra-borultam, az Ur Jéusnak sz-feszületét édes tsókkal illettem mondván: Dux viae mcae, amor meus Crucifixus est: az én utamnak vezére a' meg-feszített szerelmes Kristus Jéusomnak képe. És ismét meg-ujítottam az előre meg-irt szent szándékokat. (101) És így minden pénz nélkül, egy falat kenyér-nélkül, tsak egy palástal, egy skátulátskával hat-száz tizen-négy mért-földnyire igazítam az Ur Istennek szent szerelméért örvendetes utamat; bizakodván egyedül az Istennek gondviselésében, az őriző Szent Angyalomnak vezérlésében. De először generális szent gyóónás által meg-ujítottam lelki erőmet; ugy mentem az tengerre, mint-ha soha többé ki-nem lépnek a' száraz földre.

Igen-gyenge szeletske lengedeze; noha szélnek cresztették az három vitorlát és mint hogy terh-hordó volt a' gálljátka, lehetet rajta evedzővel is segéteni; de ugyan tsak még-is keveset haladtunk. Én imádkozgattam, ők pedig evedzettek és Piránó nevezetű istriai, hajdani, kerített városba, mellynek, régi mód-szerént faragott kövekből épült vára-is vagyon szándékoskodtak ki-kötni. Nekem tellyes szándékom-va, hogy ha a' vas-matskát le-vetik, tőstént bé-megyek a' városba, és szent mise-áldozatot mutatok-bé a' mennyek, s földnek, tengernek Ura Istenének, és szinte 12 óráig semmit nem kóstolván (de nem is volt mit) éhjommal tartóztattam magamat a' . mise kóstolván kedvéért; de csökkent reménységem, mást rendelt az Ur Isten, ámen. (102) A várostól alig-voltunk egy ágyu lövetnyire, imé iszonyu sötét felyhők kerekedtek, fümöttek voltak láрма szélvészekkel, zápor kő essőkkel, mennykövekkel. És föl-felől oly sűrű és szörnyű csattogás, sebes szél-fuvás, hirtelen támada, a' mérges tengeri habok csak nem el-boríták a' gálljátkát, és kevés hija-volt, hogy a' tengernek örvényiben mind gallyástól együtt le-nem sodortattunk. Engem az gallyások a' csajkának fenekére botsájtván, bé zártak egy-röjtök tömlöz forma szurdikba; magok pedig felül-veszöttek a' nagy robajjal esapdosó habokkal, és ellenséges szélvészszel, egyetemben jajgattak a' szabadulás-felől, a' mint az-után meg-vallották, csak nem kétségre borultak. Én pedig térdemben szoritván; mint az hóhér-előtt álló rab, ugy vártam a' keserü halált, a' tengerben való merületet. Le-vetették a' vas-matskát, de tsak ugyan hányta vetette terhes gallyánkat a' fel-dulladott habnak rettentő ereje, mint egy üres kabak-tököt.

Meg-tenségedvén az haragos szél-vész megszelidültek a' zavarékos dülös habok is; itt egy rövid vizasztalást érzettünk, fel is emelték a' vas-matskát kevés örömmel, (103) hogy a' ki-kötő rév-part helyre bé-vezessék a' gallylyát. És inné, Oh-fájdalom! új hirtelen való sebes-és forgó fuvallás vetett bennünket a' veszedelmes habok seregibe és ezekkel kellett hartzolnunk. Ismét bé zártak a' sötét szurdikba, mellyben, már tsak az el-merülést lestem, fel-készülvén az halálra. Mivel két egész-óráig tartott az habokkal-való nagy hartz, én egészen fel-índultam és — S[it] V[enia] — vérrel vegyest tsak nem lelkemet ki adtam. Hasonlót szenvedtek a' többi tengeri hajók-is.

Az tenger partjáról seregestül nézték a' városnak lakosi, mint léssen el-merülésünk, miképpen juthassanak a' parthoz hányandó portékákhoz? Azon-

ban a' kegyelmes Ur Isten meg-szüntette a' kettős veszedelmes szél-vészt. Nagy nehezen bé-evezének a' ki-kötő bátorságos rév-partra. Én-is ki vitetvén a' szárazra, bé-mentem a' tisztelendő páter minoriták templomába, háláadásul artzra borultam az Oltári nagy-Szentség-előtt, hálákat adék hogy meg-engedő gyarló életünknek. Szent Misét nem szolgálhattam, mivel-már két órát-is meg-haladta a' dél-után.való nap-futása. A' Szerzetes jó atyák a' mit adhattak, jó sziveséggel nyujtották az olasz hideg ebédetskét...

Juliusnak 16. napján.

Melly nap ünnepléssel tartatott a' Kármélusi Boldogságos Szüz Máriának ünnepe egész Velentze városában. Az utzák tellyesek Boldog Asszonynak az ő gyönyörű képeivel, dupla lámpás függesztéssel. Ma különösen fel-ékesítették a' mennyi Boldog Asszony képe az Utzákön, majd minden harmadik palotás ház ablakjai között, szinte annyi oltárokat, láthattak volna. Így tiszteltetik a' Szent Szüz Anyának csak a' képe-is a' velentzei katolikus keresztény hivektől, a' hol semmi eretnokség konkolya még meg-nem vesztegette a' tiszta buza veteményt.

Ugyan ez napon a' Sz. Márk templomában-is a' Boldogságos Szent Szüz Anyának képe-előtt, melyet irt vala Sz. Lukás evangélista, heves ájtatosságok voltak. Jelen-vannak a' felséges Respublikának minden tanácsos urai, a' patricziusok, a' népek fő-nemes vénei, és minden ájtatos uri alázatos asszonyi, egyben gyülekezvén az roppant templomban, úgy-hogy egy lábnyi üresség nem láttatott benne. Esedeznek a' Közönséges Társaságnak lelki, testi szükségéért, és javaiért.

A' szent képe-előtt a' Boldogságos Szüz Máriának 18 égő, egy ölni hosszú, viasz fejér gyertyák lángollának, finom arany gyertyatartókan. És nagyszámmal az fái arany, ezüst függő lámpások: 366, úgy-mint három száz hatvan hat. Oh nagy szeretet! (127) A' kissébb szálu viasz gyertyák pedig a' négy százat meg ütök. Ez a' szent ájtatosság minden esztendőben három-izben tartatik és mindenkor harmad-napig, azonban a' felséges Respublikának kintse tárházából minden ájtatosság alkalmatosságával 3 ezer dukát, úgy-mint hat ezer tallér a' szegényeknek el-osztogattatik. És így esztendő alatt 24. ezer forintok nyujtának a' szegények kezeiben. Bezzeg kegyes olvasól ez a' nagy irgalmasság! Mind ezeket érdemes és hiteles atyáktól, és jó keresztényektől hallottam, s értettem.

Én magam-is ki mentem estve-felé ezen szent ájtatosságra egy jó lelkű páterrel. Látván a' szent kép előtt, a sokaságnak lángolló buzgóságát, és mint nyujtogattyák kezeiket a' szükölködök az imádkozóknak, és üres marokkal elsem távoznak. Igazán itt tellyesedik bé: Jó az imádság böjtöléssel, és alamnálkodással. Ezeket látván épültem lelkemben az jó keresztényeknek irgalmasságiban. Viszsa térvén a' Szerzetes házban, az nap hat levelet irtam Magyar országban, és postai szárnyakra botsájtottam. Az egyiket íram a' tisztelendő páter provinciálisomnak Sipos Mártonnak. Másikat páter Telek Jősef diffinitornak. Harmadikát (128) Szent-Királyi János urnak Ketskemétre. Negyedikét páter Gramati Jánosnak az lévai grádiánnak. Ötödikét Gyöngyőse Csiba Jősef urnak. Hatodikát Jákóhalmára, Bódi Ferentz urnak, kiknek Velentzében való elérkezésemet tudokra és értékre adtam: és a' niit irtam, meg-irtam.

A' tengeri utazás.

Meg-nem gondolhattya emberi gyenge olme, ha tsak próbával tapasztaltallya, mely keserű napokat lát a' tengernek sűrő habjai-között az-által költözésben, mert a' szárazon utazni kedves és kellemetes látásokban érkekenen gyönyörködök, nyugodalomban erősködök. Szélben, essőben, kotsiban, meleg, hideget könnyen szenvedhet. Lelki örömmel imádkozhatik, vagy olvasgathat, vagy hasznos beszéddel mulatozgathat. A' minden napi fel tett tüzilyát elérheti. De külömben vagon a' tágas és habozó tengeren, mert ha nintsen

szél, egy lépésnyire sem halad, hanem a' viz hátán lebeg, sóhajtással várja a' kedvező szelet. Ha meg-indul és sebes robajjal ut ellenében ütközik, víz-sza veri a' gályát és mind addig bolyong, még-kedvező szele elő nem ugrik. Ha égi tsattogások vannak, az villámlások közül a' tengeren az (140) menny-kövek sűrűen hullonak és csak egy tseppennyen a' puszkaporos hordóba, vagy ládákban; egy szem pillantat alatt az levegőben ragattatik az egész terhes gallya, az után a' tenger örvényében temtetetik, egy lélek meg-nem szabadulhat.

Jól-mondgyák azt közönségesen a' deákok és próbált hajón-utazók: Qui non scit orare, eat ad mare. Magyaról így jön-ki a' köz-mondás:

A' ki ájtatosan nem tud imádkozni
 Meg-tanul az Tenger hátán fohászkodni
 Mérgecs habok között buzgón könyörögni
 Isten segítségét fen-szóval is kéрни. (139—140. l.)

Juliusnak 21. napján.

Nem sebes, de kedvező szelünk szárnyallott és szerentsésen haladtunk. Én szünet-nélkül hasznos deák könyvet olvastam az igaz apostoli keresztények között-való társalkodásról: meg-is raktam elmémet és (145) fel-gazdagítam szívemet és a' könyvnek tűzessége által ugyan lobbadoza lelkem az isteni szeretetre. A' minden-napi, tapasztalt, vagy látott, vagy néha igaz nyomos hallásokat, iráskáimnak rendében foglaltam mind magamnak, mind-másoknak hasznára, vagy olvasására. Noha tsekély és sovány e' munka; De ha az méhek posványos vízből-is szedegetnek, miért nem lehetne ebből-is valamit, ha mingyárt kevés tudományt-is venni. Csak azt-is meg-lehet tanulni, hogy könnyebb a' sötét tömlőtben esztendeig szenvedni, mint az tengeren fél-esztendeig az habok között vesződni. Könnyebb szárazon száz mért-földnyire utazni, mint a' tengeren szélvészek közöt egy óráig habozni.

Názáreth.

Kedvem vagyok iró tollamat tentában bé-mártogatni, azt forgatni, be-tümet formálgatni a' názáreti Sz. Várost magasztalni. Leg-inkább azon nagy okokra tekintve, hogy az Isten Fia nevezetett Názáretbéli Jézus Zsidók Királyának. Azért, mert itt hét esztendő korától fogva harminzt esztendő koráig ebben a' Szent Városkában lakott Szűz S[zent] Annyával és Szűz Szent Jóseffel, gondviselő 's nevelő dajkájával együtt. Itt volt engedelmes mind Jósefnek, mind pedig Máriának, a' mint az Irás bizonyítja: erat subditus illis. (Engedelmes vala nekik. Luk. 2, 51.) Ez a' város mutogattya a' világ előtt az helyet, ahol az ige megtestesült. (456) Mutogattya a' házat, mellyben lakott; a' kutat, mellynek vízből ivott; az asztalt, mellyen ebédkor tápláltatott. De nem mutattya sem az báálós házat, mellyben valaha tántzolt. Sem a' kávés házat, mellybe valaha nyalakodott, vagy piliátot jádzott, sem a' kerttet, mellyben kuglizott; hanem az méhely házat, mellyben Jóseffel serényen, izzadással munkálkodott.

A' Szent Város nem nagy; nem is volt soha. Kő bástyái, sok lakosi, igen felemelt palotái, tágas vendég fogadói, pompás allés kertei soha nem voltak, most sínesenek. Még-is a' Názáreti Jézus az ilyen alázatos városkában akart lakni. Betlehem kis várossát választá születése helyének; szegény Názáretet lakó földének. A' világon az leg-nemesebb, a' leg-szentebb-várost szenvedése, halála, dütsösséges fel-támadása, mennyben fel-menetele helyének. Sőt a' rettenetes nagy Itélet napján maga ítélő székének. Ihol az ő rendelése, az ő bölts végezése a' meg-testesült Igének. Még-is mi, Oh fájdalom, mindenekben válogatunk: ételbe, italba, ruházatba, lakásba, előjárókba, papokba, barátokba, egy-szóval mindenekbe (457) még az üdőben is. Mert ha szárazság-vagyon essőt kívánsz; ha esőt bocsát az Úr, szárazságot ohajtasz. Ha sár vagyon, poros-utat; ha poros, nedvességet akarsz. Há kő-sziklás utakon jársz, azt mon-

dod: jobb az homok; ha kősziklás utrul az homokrul erdőbe jut; a térséget dicséred, a magyar és tót homokot gyalázod. Ha szél fúj, az-is baj; ha verő fény, ez is jaj-előtted. Oh gyenge viaszom! A' természet alkotója-is, — ugy-szólván — alig tud kedvedre járni.

Kérlek, ha jó keresztény vagy, magad mond-el a' Miatyánkat. Benne fel-talárod: Fiat voluntas tua, légyen te akaratod, mi-képpen mennyben, azon képpen a földön-is. Kérlek ne kényeskedgyél, mert csak egy féreg ember vagy. Egy erőtlen pondrék eledele, aszony, kis-aszszony, de nagy-bünös vagy. Mindenekben gántsot ne keress, mert magad-is telesen tele vagy gör-csökkel, csomókkal és fülig-vagy hibákkal. Hidd-el-ugy vagyon a' mint irom: azért ne-bosznonkodgyál író tollamra.

De nem homályosítom ezzel írásomat, noha fáj a' lélkem, hogy ezeket kellett irásban elő adnom. Hanem inkább vizsgálom Názáret várossát és el-járom ennek külső belső ditsiretre-méltó szegeletit. (455) Ez igen termé-keny és kővér földön vagyon fen-álva. Ám buzája, bora, pamukja, lova, sza-mara, fája, gyümölcse és egyébe az emberi életnek meg-tartására bőven va-gyon. Itt mutattatik az az asztal, mellyen a' Mester a tanítványokkal együtt sokszor ebédelték. Az asztalnak hosszasága 47 arasznyi: ki-vagyon disz-szessen és simán pallérozva. Egynehányszor csókkal illetem és egynehány falat kenyeret-is ettem emlékezetnek és tiszteletnek okáért. Az ilyen csele-kedetett neveltségre ne-vegyed: mert S[zent] Ágoston írja: „Quid quid agant homines, intentio judicat omnes” = a' miket emberek szoktak cselekedni jó, vagy gonosz-szándék kezdi azt itélni.

Midőn Laurétumban a' Szent Házban voltam és kezünkbe nyujtotta a' fő érdemű káptalanbéli személy az Ur Jésus tálatstkáját, hárman valánk. Már sz. miséinket el-szolgáltuk. Először meg-csókoltuk a' tálatstkát, mely bé-vagyon ezüstbe boritva. Ám a belső része cserép edény. Én nálam szinte fél zsem-létske lévén palástom zsebében, azt darabokra tördeltem, bé tettem az tálatst-kában, meg forgattam és falatonként eszegéltünk mind az hárman belőle. (459) A' testvérem is ezt cselekedte. Ezt sajditván a' káptalanbéli Ur, azt monda: ezt még soha nem-láttam. Ó kegyelme-is meg-ereit vagy három fala-tot. Vallyon meg-bántottuk-ó ezzel az Istent, felebarátunkat vagy az Igaz hitet és kinek vétettünk? De a' gonosz rozlelkű még-is az ilyen dolgot-is, balra és rosza magyarázza: vagy képmutatásnak, vagy farizzeusi cselekedet-nek, vagy ámitásnak. De ő lássa: az ilyen mumuszkodó! Mert talál még a' napban-is motskot. Soha senki a' nyelvesnek vipera mérges nyelvét el nem ke-rülheti. Nem is tud egyébről diskurálni, beszélgetni, hanem csak mást gra-lázni, mérgeesen mardosni, sebesíteni. Az asztalánál rágalmazás, játék között ember szóllás, ki-tsufolás, utzizákon ki-nevetés, templomban (!) meg-itélés. Itéld-meg, ha hazugságot szóllok-e pennám írásom-által. Ha ugy vagyon, én adózzak hibás írásoméért, noha senkit meg-nem sértek, senkit nem nevezek se aszszonyt, se férfiat, se vénet, sem ifiat. Oh Istenem, engedd hogy hasznos légyen az ilyen írás, olvasás! ... (455—459. l.)

Közli: PÁSZTOR LAJOS.

¹ „Tabulae Provinciae” (a gyöngyösi és kecskeméti ferencrendi könyv-tárakból). Halálára nézve I. Tabulae defunctorum fratrum Provinciae Semi Salvatoris. 1664—1901. (ms. folio, gyöngyösi ferences könyvtár): 1798. szept. 21. „Stephanus Kiss Praedicator Emeritus ex dolore pedis febris correptus tandem accedente cancrena Sacramentis munitus die 21. sept. animam Deo reddidit Jász Beréni.” — Kecskeméti működésére: Historia Domus seu descriptio cronologica Ven. Conventus Kecskemétiensis Ord. Min. Stricti Obs. Provin-ciae SSmi Salvatoris. I. (1564—1799) ms. folio. — Kecskeméti ferences rendház. — ² Ezt mutatja, hogy naplójában egyes később bekövetkezett ese-ményeket olykor már előre, azok megtörténte előtt említi, pl. ... „egy sz. mise áldozatot kért, mellyet fel-is mutattam (a Szentföldön) ...” (66. l. v. ö. még 56. l.)